

nepolitična, je vendar tvorila prvo stopinjo ustvarjajoče se narodne države. Romantika je bila Byron in Marrini, Schlegel in Hofbauer, Herder in Savigny. V dolgi dobi miru od 1815. do 1848. je kozmopolitska absolutna država še enkrat narode imela za otroke, ki nimajo nič govoriti v državnih stvareh, ampak samo poslušati cesarja in državnike, dasi je že jasno svetila Evropi francoska in mimoregre tudi španska ustava. Narodi, ki so se v romantiki zavedeli svoje zgodovine, so v tem času še bolj občutili politične potrebe sedanjosti, dokler niso v revolucijah vrgli s sebe vso to staro šaro, kar je dr. Mal prihranil za prihodnje leto. V pričujočem zvezku objektivno poroča, kar se je zgodilo do leta 1848., gledajoč vse dogodke s čisto pravega stališča narodne individualnosti, a če hoče biti dosleden zgodovinar, ne more delati takih opomb kot na strani 322, »da je v Prešernovi dobi bil rod, ki je v primeri s potrebnim organizatoričnim delom poezijo še previsoko cenil«. Preteklosti ne moremo soditi po sedanjosti, merila moramo dobiti iz preteklosti.

Ivan Zorec: **Domačija ob Temenici.** Slovenske večernice, zvezek 82. Strani 112. — Zorec pripoveduje usodo kmetiške domačije z zanesenostjo in hrepenenjem. Navezana je usoda na zgodbo kmeta Trlepa, ki mu je njegova samoglava gospodovalnost »rodila nebrojne bolesi«. Le bolečina za domačijo, ki jo vidi razpadajočo v tujih rokah, raztopi njegovo trdost in vzbudi čednosti srca; prevzetnost se spremeni v ponižnost, samoglavost v ljubezen do sina, preziranje sinove žene osebenjice v priznanje kmetiške enakopravnosti. Kajti v kmetiški miselnosti so še hujše kaste kot v Indiji. Osebenjak in bajtar nista enakopravna kmetu, ki obdeluje zemljo v trudu in znoju, medtem ko onadva živita na lahko roko. Zato tudi bajtar-prihajač, ki je z neko dediščino kupil Trlepovo posestvo, nima obstanka med kmeti, ki mu zagrene vsako zblizanje. V priznanju svetosti dela in truda je vsa sila ljudstva, ki je ne premaga ne denar ne sladka beseda, čeprav so v zvezi z njo različne nečednosti. Zorec je s pravo intuicijo videl korenine ljudske moči in jo skuša dojeti v vsej neposredni lepoti, ne tako kot Homer, ki je spremenil želje Grkov po lepi obali Male Azije v lepo Heleno. — Ljubezen do zemlje povrača ona Trlepu skoraj z mistično vdanostjo, da se dejanje razvija kot v pravljici, kjer se skrajne neverjetnosti uresničujejo. Z zadovoljnim smehljanjem gledamo, kako se starcu, ki je pravkar izročil posestvo hčeri in zetu, še enkrat sreča nasmehne, da se oženi z gruntarsko vdovo brez otrok, in da slednjič sin iz Amerike pride ter odkupi rodni dom iz tujih rok. — Značaji drugih oseb, hči, zet, bogati sin iz Amerike in njegova žena, ne kažejo posebnega notranjega razvoja in so bolj tipične podobe, zlasti pa velja to za kmeta Obličana, ki je tip vaše kritike, glas vasi. Tu ima še ime, večkrat se pa spremeni v množico brez imena, ki spremlja dejanje kakor zbor v grški drami.

Zemlja, ki jo Trlep »bolj ljubi kot svoj rod«, je tudi pisatelju odprla drage volje svoje skrivnosti, da jo vidi v vsej lepoti. Osebe in dejanje so le slabotna, včasih neubrana spremljava k tihi misli in poeziji pokrajine, ki jo je pisatelj pokazal v najintimnejših tenčinah, da ne čutimo le lepote gozdov in polj, trave in zraka, ampak skoraj vdano pobožnost do zemlje. Že pri kmetu Trlepu prehaja koristno gledanje narave v estetično in religiozno:

»Jaz in zemlja sva eno« (71), skoraj kakor Wurzel-sepp v Anzengruberju. Tudi on je sprva trd kot brezčutna narava, v kateri živi, a ravno ta ljubezen do zemlje vzbudi pozneje v njem človeška čustva. — Pri Jurčiču je pokrajina ljudskih pripovedk in pravljic romantična, a narava in človek sta ločena. Njega zanima kmet v svoji originalnosti in skoraj drastično pretiravanje interesantnih potez. Cankar slika vso prelesto lepoto pokrajine in ničevost človeka sredi nje. Zorec kaže človekovo moč, ki jo pije iz zemlje združen z njo. S tem se družijo pri Zorcu ljubezen do pristne ljudske govorice. Kakor stari znanci, ki jih je zagnil čas, vstajajo v povesti krepke, sočne besede, ki jih konvencionalni jezik ne uporablja več. To ni oblikovalna lepota Cankarjevega jezika, ki te zanaša s seboj v ritmičnem valovanju, ampak to je ustvarjajoča jezikovna moč naroda, kakor jo vidimo pri Levstiku, Jurčiču in Finžgarju.

Življenje svetnikov. 6. zvezek. — Zvezek obsega življenjepise svetnikov od 1. do 21. aprila, spisane od šestih avtorjev. Zato tudi opazimo dve smeri v podajanju snovi: ena se ozira na kritični razum sedanjega doba in skuša legendarične črte izločiti, druga se ozira na tradicijo in gleda svetnike, kako govorijo čustvu svoje in naše dobe. Svetniki so vrhunci notranje moralne moči, do katere se je povzpela človeška slabost. Povprečnemu razumu, ki živi iz roke v usta, se bodo zdeli nespametni ali nepojmljivi, ko bo bral, da so dali življenje za svojo idejo. Toda oni tudi niso živeli v povprečnem razumu, ampak v višinah, kjer se večne ideje stikajo, kjer je sreča več kot telesno življenje. V njih gori čistejši plamen kot strast in patos revolucionarjev in atentatorjev, ker oni ne ubijajo, ampak se puste sami ubiti, čeprav je treba priznati, da je bila prva doba krščanstva nekaka duhovna etična revolucija. Oni ne priznavajo pozitivnega državnega zakona, ampak le višji moralni zakon, ki je v njih in sega v onostranstvo. Kantova doba je gledala v staro- in srednjeveških menihih izpolnjen svoj etični ideal, da se nagnjenje ukloni dolžnosti, in Dostojevskij je občudoval silne osebnosti puščavnikov in mučnikov; daljen pojem njihovega sveta dobimo lahko tudi mi, ko slišimo starokrščanski koral.

Vpričujočem zvezku bodo posebno zanimali svetniki, ki so živeli na ozemlju Jugoslavije, v Dalmaciji in Hrvaški, zlasti pa bl. Odorik, po rodu morda beneški Slovenec, ki je po svojih misijonih na Kitajskem, v Mongoliji in Tibetu ob povratku v domovini spisal daljno pot. »Znanstveni svet ga zaradi tega znamenitega potopisa prišteva med najslavnejše raziskovalce srednjeveške Azije.« Interesantno je tudi, da je dominikanec sv. V. Fererij izbral napačnega papeža v dobi papeških zmed. — Hvalevredno je, da knjiga opozarja, kako žive svetniki v umetnosti in prinaša sodobne slike, zlasti pa, da omenja, kje so njihove slike in češčenje v naši domovini. To je prispevek h kulturni zgodovini. Čim več bo tega prinesla, tem bolj bo ustrezala svojemu namenu.

Dr. Aleš Ušeničnik: **Knjiga o življenju.** Nova izdaja, 1929. Strani 208. — Tolstoj gre v knjigi O življenju v prvotno krščanstvo evangelijev in listov ter dviga neizčrpno moč pramislj, kot so prišle neposredno iz ust božjih. Radikalno in drastično vrže vso njihovo težo moderni znanosti v obraz, da se pod težko bombo razdrobe trdnjave

različnih filozofov v prah. To so apodiktčne trditve, katerih uvidevnost povečuje lastna elementarna sila, ne toliko razumska logika. Tudi v Kreku včasih deluje tolstojanski duh. A. Ušeničnik vodi historično krščanstvo, ko se je razvila pobožnost do verskih idealov, dogmatika in moralka; svoje misli prednaša v dovršenem logičnem sistemu, ki je rahlo navdahnjen s pozicijo sv. Frančiška. Seveda so temeljne vrednote krščanstva ohranjene, toda prekuhanje v retorti razuma, ko je prvotno elementarnost in neposrednost ugladilo premišljevanje. Oprt na bistvo pametne zavesti in ljubezni, Tolstoj zavrže moderno znanost, ki išče zmisel življenja v osebni sreči. Pametna zavest s kategoričnim imperativom in ljubezen, ki je na druge usmerjena, kažeta duhovnega človeka, katerega cilj ni vsak dan počasi umirajoča eksistenca telesa, ampak duhovna sreča, kjer ni trpljenja in smrti. Pridite, ki ste obteženi, jaz vas bom poživil. Pred očmi mu je naravoslovsko izsledovanje materializma in darvinizma v človeškem življenju. — Ušeničnik odkriva blodni zmisel življenja pri celi vrsti struj, ki so se pojavile v novi dobi, pa jih nič ne vznemirja Pascalov molk neizmerenih prostorov, ampak gledajo življenje le z vidika tostranske zadovoljnosti in udobnosti. Življenje je treba motriti z vidika nesmrtnosti in večnosti, potem dobi globok zmisel. Nedovršenost človeškega življenja kaže v posmrtnosti. Če iz nagona delajo živali nevede to, kar se pozneje izkaže za pravo, tudi človeška slutnja sreče ne more biti laž, je rekel že Fechner. Dolžnost in pravost sta s tostranskega vidika le temni sili, s stališča večnosti sta kali večnomladega življenja, glasnici večne ljubezni. Vest ima svojo razrešitev v absolutnem, ne v praksi tostranskega življenja. Iz platonskih idej prehaja v Kristusovo blagovest in katoliško vero, v kateri dobiva hrepenenje in trpljenje življenja pravi zmisel v onostranski sreči. V Ušeničniku ne deluje magična sila osebnosti, ki te pri Tolstoju osvaja s prvotno neposrednostjo, iz njega žubori jasen razumski vrelec krščanstva, ki je vedno oznanjalo duhovnega človeka. Vendar ni prav, če imenuje moderno znanost »nizkotno in neumno«. Iskrenega modernega stremljenja ne moremo zanikati, premagati ga je treba. Krek si je stavil za nalogo osvoboditev družbe, naloga te knjige je osvoboditev osebnosti. Moderni so rešili to vprašanje na svoj način, če ga niso na krščanski način, ni njihova krivda v nizkotnosti in neumnosti, gotovo pa je v njih več krščanstva, kot se sanja logičnemu razumu.

Knjiga si seveda ne stavlja tako velikih nalog; z lepo slovenščino in poljudno razlago bo gotovo v tolažbo mnogim, ki še niso rešili zmisla življenja, drugim pa v spodbudo, da bodo začeli misliti o njem, kar bo prva postaja na poti od materialnega do duhovnega človeka.

Dr. Janez Ev. Krek: *Izbrani spisi*. II. zvezek, 2. snopič. Uredil Ivan Dolenc. Družba sv. Mohorja, 1929. Stran 195—399. — Res je, da bi bilo želeti celotno delo naše največje osebnosti iz nove kulturne dobe, toda kdo jih bo bral 25 zvezkov in kdo jih bo kupil. Zato je urednik Ivan Dolenc naredil namesto znanstvene knjige za knjižnice ljudsko knjigo. Pri težavni nalogi, podati v izboru celega Kreka, ga je vodil notranji čut, ki mu je prvi smoter odkritje celotne resnice v življenju in delovanju dr. Kreka. V praktično poljudni knjigi izvračuje znanstveno nalogo, ne propagandno.

Ideje Leona XIII. o socializmu in slovanstvu so v Kreku obrodile najobilnejši sad. Pred nami vstaja mladi Krek, kako se dviga iz dnevnih gesel in časopisnih člankov k trdnjšim vrednotam sproščene osebnosti v službi socialne ideje, da nazadnje ves zazari kakor zvezda na nočnem nebu. Skraja ga še razvne ideološki patos Ibsena, da je večina le sila, ne pa izraz dežele, dokler ni tudi sam v službi socialne ideje začel računati z večino. Sprva ideološko, poudarja, zemljišče ne proizvaja denarja, ampak jedi, blago in obleko, pozneje je rekel, naj proizvaja, kar nese. Ko je snoval krščansko socialno stranko, je bil še v dvomu o upravičenosti zasebne lasti, kakor tudi sam po zgledu prvih kristjanov nikoli ni nič imel. — V ideološki dobi je spoznal zlo časa, ki tiči v liberalizmu in kapitalizmu. Liberalizem je izoliral posameznika in ga postavil v boj proti vsem: Vsak sam zase moli, delaj in umri. Proti darvinističnemu boju za obstanek, ki se v njem dela proletarijat in kapitalizem, hoče uveljaviti etična načela, kakor jih je že spočetka oznanjala katoliška cerkev. Že zdaj gleda kontinuiteto razvoja, kontinuiteto socialne misli iz prvih krščanskih časov, ki jo je pretrgal protestantizem, racionalizem in materializem. Od vere so bile zdrave socialne razmere, družbe in zadruge do konca srednjega veka, radi vede pa se je začel delati proletarijat. Krščanstvo je spoštovalo delo, veda in nejevera je vzgojila kapitalizem in denar kakor v poganski dobi. V krščanstvu je našel pravi pomen za največje krilatice socialnih demokratov o delu, denarju in zasebni lasti. V denarju je delo, zato hoče dati denarju prvotni pomen, ki je menjalno sredstvo, ne pa blago. Bogastvo države je v blagu, ne v denarju, zato je treba tudi omejiti svobodno konkurenco, ki uničuje vrednost dela. Z delom se pridobiva tudi lastninska pravica. Socialisti so hoteli odpraviti zasebno last, Krek tega ni storil, ker je videl, v čem tiči moč kmeta, videl je, da je v zasebni lasti vir domovinske ljubezni. Materializem in uživanje povzročata propadanje čustva in ženeta ljudi v mesta, ljubezen do doma pa je korenina ljubezni do domovine. Zasebno last je hotel le omejiti tako kot svobodno konkurenco, če uničujeta vrednost dela. Vedno mu je pred očmi združevalna ideja, zato tudi ni hotel, da se razdele skupni pašniki, da bi tako ohranil v ljudeh sledove socialne misli. Kjer more, išče združevalno idejo: Vidi jo pri otrocih, kako je človek z vsakim združen, dokler je mlad, ko se postara, je osamljen po dolžnostih in interesih; išče jo v jugoslovanskih združenjih, v ruskem miru, v krščanskih združenjih srednjega veka, v krščanski vzajemnosti, v usmiljenju in ljubezni do bližnjega, pri modernih Nemcih, ko je Raiffeisen začel snovati posojilnice. Hoče jo spet zanesti med kmete, obrtnike in delavce, naj se združijo v združenja in posojilnice za odpor proti uničenju, ki jim preti od kapitalizma. Še dalje gre njegov pogled, socialna ideja obsega tudi združenje vzhodne in zahodne cerkve, združenje Jugoslovani in Rusov. Ko je začel praktično uresničevati svoje misli, mu je vstala tudi prava slika domovine. Videl je, da je duhovnik od vseh stanov edini v zvezi z razumnim bitjem naroda, drugi pridejo z njim v dotiko le ob priliki. Zato se je predvsem oprl na duhovnike pri organiziranju naroda, ko je vanj zanesel socialnega duha zadrug in posojilnic. Prosvetno, duhovsko in politično delo je bilo podrejeno socialni misli ljubezni do bližnjega.